TARİH BİLİNCİ

, milletlerin hafızasıdır."

SAYI 37
Mayıs'16
15tl.

TARİH VE KÜLTÜR DERGİSİ

ISSN 1309-4963

Prof. Dr. Mehmet Maksutoğlu
Prof. Dr. Recep Bozlağan
Prof. Dr. Santoş K. Goş
Prof. Dr. Şükrü Karatepe

ŞEHİRCİLİK

MEDENİYET SİMGESİ

Burak Hamza Eryiğit'ten

Sizlere...

Toplumların düşünme şekli, yaşam biçimi, değer yargıları ve ilişki biçimleri en doğru şekilde yaşadığımekânlarda okunabilir. Tek gayeleri mutluluğu yakalamak olan insan toplulukları, tarihsel derinlikiçerisinde kimi zaman bu cihan saadetine; kimi zaman ise iki cihan saadetine göre kurgulamışlardır mekânlarını. Bu sebepten olsa gerek yaşam alanlarının merkezine alınan yapılar hemen anlatıverir o topluluğun hangi cihanın aşkıyla hayatına yön verdiğini...

Bugün dünya; dünyada cennetini arayan toplulukların kuşatması altında; bu kuşatmaya karşı iki cihan saadetini düşünenler büyük bir yol ayrımında. Kuşatmadan kurtulmak için birbirinin zıddı reçeteler ortalıkta uçuşuyor. Kimisi kötülük ile mücadelede meşrû müdafaa anlamında kötünün silahının kullanılabileceğini savunurken, kimisi kötü ile farkı ortaya koyacak tavırların sergilenmesinden yana görüş belirtiyor. Bu çelişkili görüşler yaşam alanlarımızda fazlasıyla kendini yansıtan biçimlere bürünüyor.

İşte bahsi geçen karmaşa içerisinde bu sayımızda yaşam alanlarımızda yaşanılan değişimi ve dönüşümü irdelemeye çalıştık. Güçlü ve doğru bir okuma yapabilmek için ağırlıklı olarak merceğimizi medeniyetimizin en önemli merkezlerinden birisi olan İstanbul'a tuttuk.

Bu kapsamda şehir ile güzel şehir kavramı, İslam Medeniyetinin şehir anlayışı, ecdadımızın tarihsel düzlemde ortak ihtiyaçların karşılanmasına dönük şehirlerde aldıkları önlemler, şehirlerdeki devinimin estetik boyutuyla değerlendirilmesi, şehirlerimizin yönetiminde geçmişten günümüze ortaya çıkan değişim ve dönüşüm, şehirlerin kimliğine kavuşmasında ışığın önemi ve İstanbul'un çeşitli biçimleriyle ele alındığı bir içerik hazırladık.

Keyifli okumalar dileriz.

TARİH BİLİNCİ
"tarih milletlerin hafızasıdır."

TARİH BİLİNCİNDE BULUŞANLAR DERNEĞİ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ
HASAN KONUK

GENEL YAYIN YÖNETMENİ:
PROF. DR. MEHMET ÇELİK

GENEL YAYIN KOORDİNATÖRÜ:
MAHMUT BERKAY ÖZER

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ (Sorumlu):
HASAN KONUK

YAZI İŞLERİ ŞEFİ:
MEHMET ADIGÜZEL

YAZI İŞLERİ:
YUSUF KARACA
KORKUT ÖZELSU

YAYIN KURULU:
PROF. DR. EBUBEKİR SOFUOĞLU
PROF. DR. FERHAT KENTEL
PROF. DR. MEHMET CAN
PROF. DR. MUSTAFA ŞENTOP
PROF. DR. NACİ BOSTANCI
PROF. DR. NİHAT BULUT
PROF. DR. ORHAN KILIÇ
PROF. DR. SÜLEYMAN KIZILTOPRAK
PROF. DR. RECEP BOZLAĞAN
DOÇ. DR. AHMET YILDIZ
YRD.DOÇ. DR. ÖMER GEDİK
YRD. DOÇ. DR. PINAR BAL
YRD. DOÇ. DR. ŞÜKRAN YAŞAR
DR. CEMİL ERTEM
DR.EMEL ŞENOCAK
DR. ÖNDER BAYIR
TALHA UĞURLUEL

DANIŞMA KURULU:
PROF. DR. BEKİR BERAT ÖZİPEK
PROF. DR. MİM KEMAL ÖKE
PROF. DR. SÜLEYMAN SEYFİ ÖĞÜN
PROF. DR. MAZHAR BAĞLI
PROF. DR. AHMET ŞİMŞİRGİL
PROF. DR. MEHMET MAKSUDOĞLU
PROF. DR. BEDRİ GENCER
PROF. DR. FUAT KEYMAN
YRD. DOÇ. DR. SEBAHATTİN ŞEN
MEHMET GENÇ
SADIK YALSIZUÇANLAR

GRAFİK TASARIM:
KENAN M. DOĞRU - İ'M KEN
IAM-KEN.COM
KENANDGR@GMAİL.COM

BASIN VE HALKLA İLİŞKİLER:
AHMET FURKAN ŞAHİN

REKLAM VE REZERVASYON:
Z. BAHAR BARUTÇUOĞLU
bahar.barutcuoglu@tabev.org

HUKUK DANIŞMANLARI:
AV. ÖMER BOZOĞLU
AV. FURKAN KIZMAZ
AV. ALİ İHSAN TURAN
AV. HÜSEYİN ÖZTÜRK

ABONE VE OKUR HATTI
okurhatti@tarihbilincidergisi.com
abone@tarihbilincidergisi.com

BASIM
Milsan Basın Sanayi A.Ş.
İnönü Mahallesi Muammer Aksoy Cad.
Dere Sk. No:70 34620
Sefaköy - Küçükçekmece - İSTANBUL
0212 697 10 00
www.milsan.com.tr

İLETİŞİM VE YÖNETİM YERİ
Batı Mah. Ihlamur Sok. Çadırcı İş Merkezi
Kat 4 No: 103 Pendik/İstanbul
Tel:0216 - 651 10 27
www.tarihbilincidergisi.com
facebook.com/tarihbilincidergisi

Yayın Türü
Aylık süreli yayın

Her hakkı saklıdır. Dergideki yazı, fotoğraf ve diğer görsellerin izin alınmadan veya kaynak göterilmeden kullanımı yasaktır.

ŞEHİR ve GÜZEL ŞEHİR ÜZERİNE

AYNUR CAN

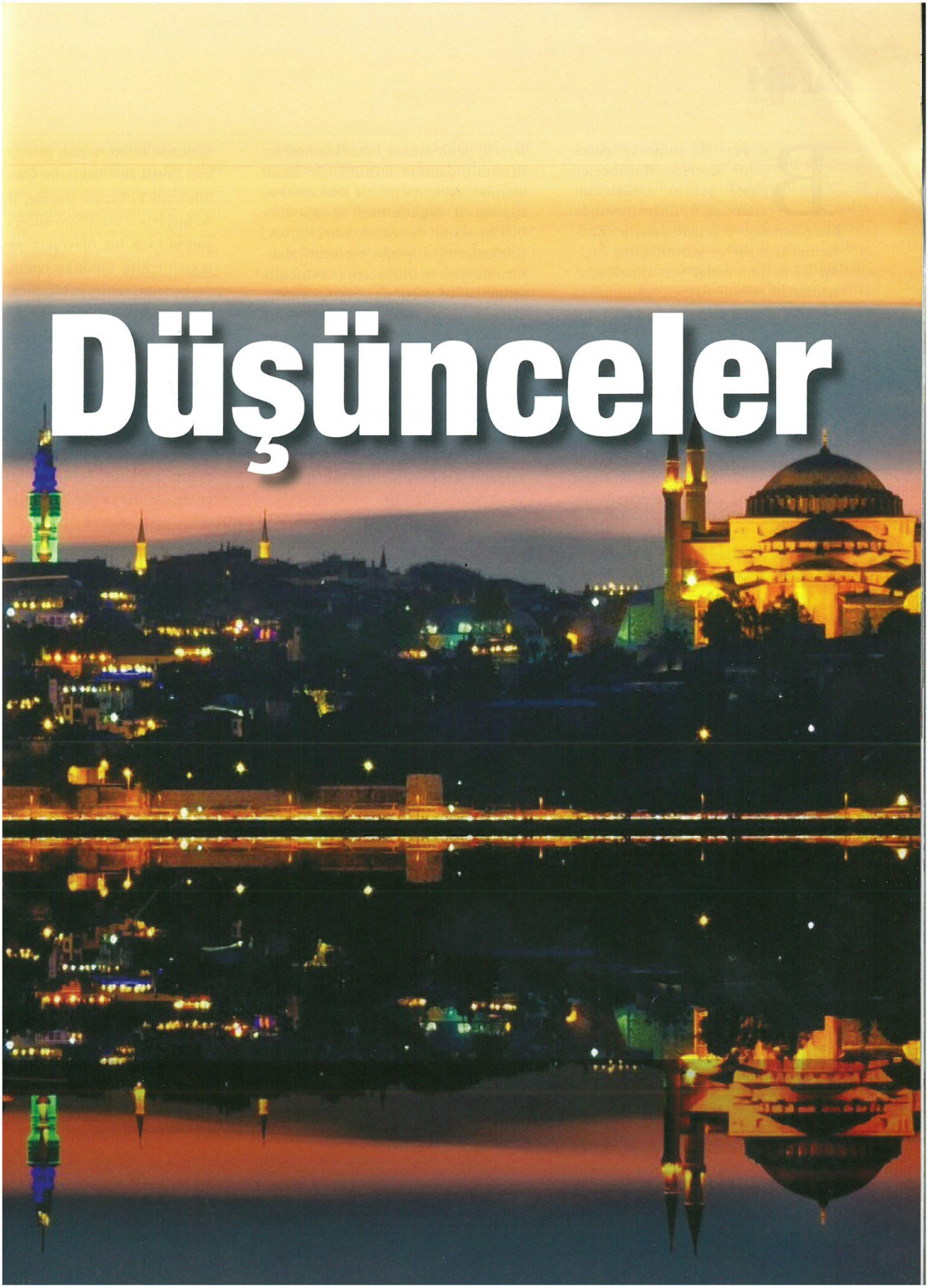
Düşünceler

nın idea ve doğrultusunda terbiye sunan sosyal bir mekândır. Bu haliyle bir tür mürebbidir güzel şehir.

Bu yazının meselesini oluşturan güzel şehrin esaslarının aranmasının arka planında da bir sorunsal vardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun devamı veya bakiyesi olan Türkiye'de medeniyetlerin merkezi olmuş Osmanlı'da özgün bir mekânsal yoruma, estetik hatta erişmiş eski Payitaht'ta, Dersaadet'te, Asitane'de, Cumhuriyet İstanbul'unda güzel şehrin esaslarının halen sorgulanıyor olması derinde uyuyan bir problem aslında. Türkiye'de pratik alan işler haldedir. Güzel şehir yapamama, güzel ev yapamama ve bugünün yorumuna ulaşan bir estetik ınat oluşturamama gerçekliğinin arka planında teorik alanın sorunlu oluşu, yetersiz oluşu, kör düğümü çözememiş oluşu vardır. Türkiye'de hızlı bir şekilde biçime biçim veriyor. Kendi çapında mekânsal ölçekte problemlerini zahiren çözüyor gibi görünse de mekâna bir ruh üflenememesi, biçime özünü veren cevheri kaybetmesi veya kullanamamasının arkasında üniversiteler ve yaygın sivil toplum tecrübesinin meseleye bir soluk getirememesine dayanır. Üniversitelerde oldukça iyi yetişmiş bir entelektüel birikim vardır aslında. Ancak bu birikim ve tecrübe Osmanlı modernleşmesinin doğal yöneliminin devamı ve cumhuriyetin bunu sunileştiren ve cebrileştiren yön çizmesi ile ister istemez Batı değerleri ve normları üzerinden kendi meselelerini görmeye çalışan zihinsel repertuara ve egzersizlere sahiptir. Bu alan sınırsızca genişletebilir... Bu özgürlük, zihinsel emek Türkiye'de eskilerin tabiri ile sadra şifa bir çözüm üretmek için gerekli alt yapı ve zihinsel yaklaşıma sahip değildir. Bu hal bir tür yetersizlikle itham edilmenin ötesinde ve üstündedir. Niyet iyi, disiplin fevkalade, çalışma temposu iyi ancak ürettiği öz/içerik veya teorik bilgi kendi toplumuna şifa olacak niteliğe sahip değildir. Modernitenin ürettiği bilgi ve deneyimi buradaki dokuya uygulamak sonuç vermemektedir. Beden sağlığının arka planında psikoloji ve ruhsal alan vardır. Bedenin yüzeyinde uyguladığınız cerrahi müdahalelerle sorun çözülmemektedir. Şehirlerimiz ve şehirciliğimiz derin ruhsal hastalıklara duçar olmuştur. Batılı medeniyetlerin temel kabul ve varsayımlarına dayalı çözüm üretme biçimi kendini tüketen ve sürekli an'ı yakan, yok eden ve toplumun üretebildiği enerjiyi (zaman, emek, para vb.) harcayan bir tür hafriyat alanını temsil etmektedir.

tılı medeniyetleri Avrupa ve Ame-
a üzerinden farklı okuma gözlükleri
bakılması gereken iki olgu olarak
meliyiz. Kıta Avrupa'sı ve ada Bri-
ya kendi içinde köklü, tutarlı, ve-
, özgün formlara ulaşmış ve bunu
dürülebilir kılan bir tecrübeye ve
li bir kalitede çağdaş kent yaşamını
en üretmektedir. Atlantik ötesin-
üretilen Batılı normlar bu kıtadan
ınmakla birlikte kendine has ayrı
dünya ve değerler sistemi üretmiş-
Kökünü referans değerlerle temsil
en ancak kendini vefa etmek duru-
ında hissetmeyen, kısa soluklu tüke-
ve pragmatist oluşu ile özgünlüğü-
oluşturmuştur. Halen bu uygarlığın
kimiyet şemsiyesi altında bahsedi-
özellikler ile tanımlanan kültürel
ğerler ve süreçler küçücük kalan
nyamızı hızla dolanmakta ve istila
etmektedir. Avrupa için kendini tanı-
yan, kendi varoluş tecrübesini bilen,
şehrine değer veren ve bilim, sanat ve
felsefe yardımı ile özgün şehirli tipini
muhafaza edebilen sakin ve sürdürü-
lebilir şehir deneyimleri barındırmak-
tadır. Şehirlerin ölçek, nüfus vb. ko-
runarak geçmiş ve gelecek arasındaki
salıncakta salınan bireyler an'ı yaşama
fırsatını ve kendilerini kurtuluşa taşı-
yabilecek, manevi anlamda kendilerini
tanıyabilecek bir duruş ve döngü için-
dedirler. Amerikan kültürü kısa so-
luklu, hızlı, telaşlı bir sanal cennet va-
adi ile bu anı yaşamayı önermektedir.
Şehirleri de böyle hızlı ve acelecidir.
Zamanın peşinden koşar ve koşturur.
Medeniyetler perspektifinden yapı-
lacak analiz ve tahliller ile bu bilgiler
açıklanabilir ve somutlaştırılabilir. Bu
haliyle hissi perspektiften bir izlenim-
ler yumağı olarak örülmüştür. Şehirler
kendilerini tanımaktadır ve kendi var
olma tecrübelerini iyi bilmektedir. Av-
rupa'da sanayi öncesi ve sonrası şehir
hakkında her şehrin kütüphanelerinde
ve üniversitelerinde birikmiş akl-ı se-
lim sahibi kent yöneticilerini üretecek
ve besleyecek bilgi birikimi vardır. Bu
birikim kent yaşantısı ile desteklene-
rek kendini yorum yapabilecek beceri
ve tecrübeye taşıyabilmiştir. Şehir şe-
hirde yaşayanın gözünde bir çırpıda
tüketilebilecek, tanımlanabilecek, ka-
zanılabilecek bir nesne olmanın öte-
sinde bir içerik ve anlamlara sahiptir.

Türkiye'de mesele kuyunun dibi gibi
derinleşmektedir. Kuyuya baktıkça
gelişen baş dönmesi ile uzaklaşma is-
teği ve ihtiyacı belirmektedir. Ancak
kuyunun içinde neler olup bittiğini

lmeden ve içindeki her neyse onu izeye çekip incelemeden, yüzleşme- en Batılı normları hatim etsek fay- ası yok. Batılı şehirlerin kendi içinde ılamlı, tutarlı, konforlu çözümleri- n ve tekniklerini sonsuz taşısak yine faydası yok. Kendimizi yeterince nımak zorundayız. Kütüphaneler üniversiteler dolusu bilgi bugüne özüm üretmede bir enkaz yığını ola- lir. Platon, Aristo, Seneca, St Augus- n, Hegel, Rousseau, Marks, Weber, umford, Harvey, Castells, Lynch, mmel, Sennett'in ürettiği ve kullan- ğı kavramlar ve zihinsel repertu- Batılı şehirlerin beden ölçülerine gun olmak durumundadır. Teorik lgi pratik alandan çekip çıkarılır. ı çekip çıkarma işinin arka planın- ı şehrin sorunlarına çözüm üretmek rdi vardır. Derdi tanımak, tedavinin gulanacağı bedeni ve bedenin sahibi yönlendiricisi ruhun tanınması ile tefekkür sakinliğine erişmiş bir uğraş olarak müdalalede bulunmak veya bazen hiç bulunmamak çözümü üretilebilir. Atina, Roma, Floransa, Londra, Paris ve New York hakkında üretilen ve bilinen bilgi ile Doğulu şehirler hakkında üretilmiş bilgi kıyas edildiğinde İstanbul, Edirne, Bursa, İznik, Konya, Erzurum, Bağdat, Şam, Kufe, Basra ve Medine üzerine sahip olduğumuz bilgiler oldukça az bir miktar kalmaktadır. Bursa'nın Bursa'ya çözüm üretmesi ve şehri yaşadığı çağın yorumuna taşıması için şehir hakkında tefekkür edebilecek miktarda bilgi sahibi olunması gereklidir. Üstelik bu bilginin içeriği Batı'da ağırlıklı yazılı kaynakların okunmasına dayanırken doğuda sözlü şifahi yoldan aktarılmış niteliksel olarak ayrışan ve artan çok sayıda veriye ulaşılmasını zorunlu kılmaktadır. İzlenim (impression), algılama (perseption) ve kavramaya (conception) yönelen kuvvetli bir cidalleşme ve çaba sarfiyatı istemektedir. Kendi bağlamını okumayı ve kendi bakış açısı ile bakabilme özgürlüğünü kazanabilmeyi gerektirmektedir.

19. yüzyılın ilk yarısında başlayan modern belediyecilik deneyimi modern kent yönetimi düşüncesinin İstanbul'da pilot bölge uygulamaları ve Bursa şehir mekânında başlatılan modernleşme çabaları ile kadim ve kendi temel değerlerine, esaslarına dayalı oluşturulmuş şehir kurgusu ve oluşumunun üzerine cerrahi müdahaleler ile yaklaşılmıştır. Eski şehrin izini tutmak, değerini korumak, şahsiyetine saygı duymak, şehre vefa etmek yaklaşımlarının ötesinde şehir hızla sıhhileştirilmesi ve planlama adı altında modernin şablonuna uyarlanması gereken eksik ve hastalıklı bir yer olarak yorumlanmıştır. Yüzeysel/derin-

Şehir gerçek olduğu kadar aynı zamanda bir düştür, bir hayaldir, bir efsundur... İnsanların varoluş tecrübesini yaşayarak aktardıkları veya sakladıkları özel bir üretim, tüketim ve paylaşım alanıdır.

yen bir tefekkürle Batı şehirciliandığı temel değerler açısından anmaksızın, doğrudan olumlaleolojik bir meşruiyet içeren bir ımla biçimlendirilmiştir. Güzel in, güzel bir bahçenin, güzel bir arka planı araştırılmamıştır. n parklar ve geometrik mekânüdahale anlayışı şehre abartılı veccühle davet edilmiştir. Şehndi özgün ve efsunlu havası yöerin modernist yaklaşımları ile ve zamanla bertaraf edilmiştir. kat gerçek. Bugün kendi anlaza has evlerde oturmamak, o lerde düşünüp hislenmemek, i göründüğü gibi olmaya çalışan l var üzerimizde. Hızla şehrin yetişmeye çalışan aceleci, telaşuşturan insancıklar kalabalığı... z, yönelimsiz, istikamet tayin en, nereye olduğunu bilmeden i koşuşturan, gecikmiş moderе romantik bir nostalji salınımı kendilerine kalamayan insan.. Zaman ve mekân sıkışması postmodern bireyler olarak var a çalışmaktalar. Ölüm bir an gecek. Fani olduğumuzu bu gerçekze hatırlatacak. Bizi sonsuzluğa rtuluşumuza hazırlayacak şehir ını terk ederken bugünleri hiç a katmamışız. Derin bir tefekkür, keme, murakabe, mükaşefe halyaşasa idi münevverlerimiz herdurum bir başka olurdu. Ancak demek içimizdeki seslerden şeytana ait olandır. Aklın sesi, kalbin sesi, ruhun sesi, sırrın sesi, sırrın sırrının sesini işitmek, incelikli bir tefekkür ve duygu dünyasını gerekli kılmaktadır.

Türkiye'de şehircilik alanında ağırlıklı olarak doğrudan Batı'dan transfer edilen, dilimize aktarılan çeviri kitaplar yer tutar. Yeni hece tablomuz gibi papağan gibi tekrarlayarak onlara göre şehrimizi yeniden yapmak durumunda zorunlu hissetmişiz kendimizi. Mimarlık disiplini mimari biçimlerden hareketle, mimarlık tarihi tek tek bina tarihi bilgilerinin yığılması ile şehircilik disiplini Batı şehirlerinin esaslarını ve normlarını tekrarlayan işlevsel çözümlemeler ile duygusuz ve ruhsuz bir biçimde şehir üzerine düşünme ve uygulama normları geliştirme hakkını bulmuşlardır kendilerinde. Sorgusuz sualsiz tekrarlayarak işin kolayına kaçmak hali yaşanmış. Teorik bilgi steril ortamda üretilerek şehre öğüt sunmaktan öte müdahalenin meşruiyetini oluşturmuş. İşin kolayına kaçmamak, gerçekten yüzleşmek ve görerek Allah'a inanmak düsturunu unutmuşuz.

Turgut Cansever düşüncesinde ihatalı bir bakış açısı ile modern mimarinin sorunlarını tartışır ve mimari biçimlerin değişimini arka plan ışığında okur, görür ve gösterir. Esasları ararken şehrin estetik ölçütlerini mimari ve mekânsal biçimler olarak gören ve gösteren mimarlık disiplini, şehri bir işleyiş sistemi olarak kabul eden şehircilik disiplini, içsel alana odaklanan felsefe disiplini ve amaç ve hedefler hiyerarşisini örgütleyen yönetim düşüncesi ve diğer disiplinlerin bakış açılarından kuşatılmaya çalışılmıştır. Tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, edebiyat, sanat tarihi vd. perspektiflerden bakış açılarının bütünüyle kuşatılması gerekmektedir. Böylece esasları aramamız ve oluşturmamız gerekmektedir.

Esaslar, asılla, temelle alakalı, esası teşkil eden temel kaideler olarak oluşturulmalıdır. Şehrin, şehirlerimizin genişlemesinde, yeni yerleşim alanlarının oluşturulmasında ve dönüşüm uygulanmasının arka planında mutabık kalınan temel esaslar asgari düzeyde saptanmalıdır. Bir kurallar ve esaslar çerçevesi oluşturulmalıdır. Sadettin Ökten'e göre bunlar oldukça basit ve sadedir. İlk olarak nispetler, ikincisi iktifa, yani istememe hali, yetinebilme mukavemetinin geliştirilebilmesi, son olarak üslup geliştirme üzerinde durulmalıdır. Bu tespitlerde yol alarak esasları genişleterek yorumlayabiliriz.

Nispetler ve insan ölçeği: Fanilik/geçicilik ile sonsuzluk arası denge halinin kurulması

Uyum ve denge: Zaman, mekân ve toplum boyutu ile oluşturulması. Topografik karakterin korunması, tarih-

e kültürel süreklilik tezi ile kuşak-
rası ve zaman katmanları arasında
nun sağlanması.

nk ve letafet: Kendine has güzellik
muna ulaşılması.

ıanımızda ve bu mekânda şehir-
ıizde halen esasları arıyor olmak
k alanda nüfuz edilemeyen derin
problemle karşı karşıya olduğu-
u yüzümüze vurmaktadır. Dert ne
r derinleşirse dermanı da o kadar
ıleşilmesini ve çaba harcanma-
gerekli kılar. Üstelik yaşadığımız
ı ruhunun istila gücü karşısında
i kök mekân bilgilerinizle, düşü-
nüzle, sağduyu ve sezgilerinizi-
kın adımlarını tükettikten sonra
ünüzle saflıkla verilecek bir karar
ve eylem geliştirme hali için önce
al ve düşünsel mukavemet gel-
edir. Evet, muhayyele ve muraka-

beden önce mukavemet gelmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınar düşüncesi bu kavrama toplumsal mukavemet olarak dikkat çekmekte ve işaret etmektedir. Turgut Cansever düşüncesinde en az yönetim, açıklık, adalet, mahremiyet, şeffaflık bilgi ve eylem arası gerçek şehir kurma fikri ağır başar. Şeffaflık murakebeyi gerekli kılar. Nurettin Topçu isyan kavramını nefsin despotizmine karşı durma hali olarak tanımlar ve irade kavramını taçlandırır.

İbn-i Haldun, Farabi, Gazali, İbn-i Arabi, Mevlana düşünce ve duygu dünyasından süzülen ortak bir mutabakat ve düşünsel taban oluşturma, Batılı temel kabul ve varsayımlar dünyasından ve pratik âleminden gelen bilgi ve tecrübeyi okumak ve şehir tarihinin kaynaklarını ve öz kaynakları usulünce tekâmül etmek harcında olabilmeliyiz. Artık inter disipliner oluşun bile aşıldığı trans disipliner bakışla her bir disiplinin yanından yamacından değil üstünden ötesinden bakışla şehir çalışma ve araştırmalarını geliştirmek ve derinleştirmek, hali hazırda şehir envanter çalışmalarının oluşturulması, şehir tarihi, şehir edebiyatı, kültür sosyolojisi, din sosyolojisi, kültürel antropoloji, kültür felsefesi, tarih felsefesi ara kesitinde, kök mekanların tecrübelerinden faydalanarak ruhumuzu dinlendirebileceğimiz ve bizi ölüm sonrası yolculuğumuza içinde yaşadığımız an'ı ıskalamadan hazırlayabilecek şehir tecrübesine geçebilmeliyiz. Bunun için öncelikle bu şehri talep eden sakinler ve bu tefekkürü yapabilecek aydınlar zümresi olmalıdır.

Bilmek başka, söylemek başka, eylemek başka, zevk oluşturmak başka şeylerdir. □